

RUIMTE VOOR TAAL

TAALBELEID FRIES GEMEENTE OPSTERLAND

2021 – 2025

Juli 2021

Voorwoord

Het taalbeleid van de gemeente was toe aan vernieuwing. Als verantwoordelijk wethouder ben ik blij dat er nu taalbeleid voorligt dat aansluit bij wat we in het coalitieakkoord hebben geformuleerd: *“Taalbelied moatte jo net sjen as “papieren werklikheid” mar as “deistich yn praktyk bringe”.*

Het mooiste van de afgelopen maanden vond ik dat er veel over taal en Fries gesproken is. Binnen de organisatie en ook daar buiten. Met inwoners, medewerkers en collega's, Fries- en Nederlandstalig. Geen discussies, maar dialoog in een goede sfeer, met humor en oog en oor voor elkaars gevoel en standpunten. Verrassend hoe dichtbij elkaar die soms liggen.

Het valt mij op dat de Friese identiteit zo sterk wordt ervaren in onze gemeente. Een gemeenschappelijk gevoel dat ons gemeente Opsterland, Opsterlandse *mienskip* maakt.

Het doet mij goed dat iedereen die inbreng heeft gehad over dit beleid vindt dat we het Fries alleen samen levend kunnen houden. Wanneer de gemeente dit beleid uitdraagt wordt het normaler voor inwoners om hun taal te gebruiken. Ook voor de partnerorganisaties is het dan eenvoudiger en kunnen zij werken aan voorbeelden en situaties die gemeente weer helpen. Samen dus. Als gemeente nemen we daar graag het voortouw in. Trek ons aan de jas wanneer we onze rol niet serieus genoeg nemen!

Eén simpel advies heeft me geraakt: gebruik het! Daartoe zou ik iedereen willen uitnodigen. Gebruik het Fries omdat het kan, zie het als een kans om nog beter aan te sluiten en nader tot elkaar te komen, om te leren. Het is een voorrecht om in een meertalige gemeente te wonen en te werken, met twee Rijkstalen als voertaal. Dit beleid is een oproep en aanmoediging, vooral aan onszelf als organisatie, om ze ook beide gelijkwaardig te gebruiken.

Libbe de Vries, wethouder

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1 Kaders	5
1.2 Basis van het nieuwe beleid	5
1.3 Passend bij Opsterland	6
2. Beeld van taal bij en in de gemeente Opsterland	7
2.1 Identiteit	7
2.2 Taal gaat over mensen en gevoel	7
2.3 Taal in de gemeentelijke organisatie	8
2.4 Belangen en kansen	8
2.5 Conclusie	9
3. Ambitie voor de komende jaren	10
3.1 Doel	10
3.2 Uitgangspunten	10
3.3 Thema's	10
4. Uitvoeringsprogramma	12
Bijlage 1	13
Lijst met gevoerde gesprekken	

Samenvatting

Dit taalbeleid Fries gaat over hoe het Fries, naast het Nederlands, (nog) beter en natuurlijker plaats kan innemen in de gemeentelijke organisatie van Opsterland.

Dat die vraag gerechtvaardigd is blijkt uit de gesprekken met medewerkers, bestuurders, raadsleden, externe organisaties en inwoners.

Zij zien de gemeente Opsterland als een *mienskip* met een sterke Friese identiteit waar de taal een belangrijke uiting van is. In de meer formele setting van de bestuurlijke omgeving van het gemeentehuis mag dat meer zichtbaar en hoorbaar worden. Want taal gaat over mensen, ook op het gemeentehuis.

Wanneer je het samen over taal hebt en begint bij het persoonlijke gevoel, dan komen er nieuwe inzichten en worden kansen helder. Taal biedt alle mogelijke kansen. Uit de gesprekken bleek dat er grote bereidheid is om die kansen te grijpen. Samen, ieder vanuit zijn/haar verantwoordelijkheid, positie en kwaliteiten.

Medewerkers willen leren, organisaties willen samenwerken en ontwikkelen, inwoners willen meedenken.

Een mooie basishouding voor een beleidsplan met titel en thema 'ruimte voor taal'.

Geschreven vanuit de gedachte dat een gemeente er is voor haar inwoners en hen zo goed mogelijk wil benaderen. Uitgaande van een aantal eenvoudige principes.

Nuchter en praktisch als de Opsterlanders sluit dit beleidsplan af met een realistisch en betaalbaar uitvoeringsplan. Immers, het gaat er uiteindelijk om wat er in de praktijk van het beleid terecht komt.

1. Inleiding

Het vigerende taalbeleid van de gemeente Opsterland (Actualisatie Fries taalbeleid Frysk en Fierder 2014 – 2018) is vastgesteld in 2013. Hoog tijd en genoeg redenen voor vernieuwing van dat beleid.

1.1 Kaders

Sinds 2013 zijn de kaders voor het Fries taalbeleid veranderd. We zetten de geldende kaders op een rij.

Wet gebruik Friese taal (2014)

Deze wet is in 2014 aangenomen door de Rijksoverheid. De Wet gebruik Friese taal legt het gebruik van de Friese taal in het mondeling en schriftelijk verkeer met bestuursorganen vast. Gemeenten zijn verplicht om actueel taalbeleid en een taalverordening te hebben.

Bestuursafpraak Friese taal en cultuur (2019 – 2023)

Afspraken tussen Rijk en provincie Fryslân over de Friese taal en cultuur. Voor de gemeenten gaat het om actueel taalbeleid, een taalverordening en implementatie van het beleid.

Lange termijn agenda Fries

Afspraken tussen de provincie Fryslân en de Friese gemeenten. Het doel van de afspraken is dat het Fries in 2030 meer en ook in meer formele situaties wordt gebruikt dan nu het geval is. Het gaat dan om de communicatie tussen bestuursorganen (de gemeente) en inwoners. Bestuurders hebben een voorbeeldrol.

Coalitieakkoord 'Brêge nei de takomst 2018 – 2022'

In het coalitieakkoord 'Brêge nei de takomst 2018 – 2022' van de gemeente Opsterland is de volgende ambitie opgenomen over het Fries:

Us Fryske taal is foar de kultuer en identiteit fan de mienskip fan grutte wearde. Brûk dy taal yn it iepenbier bestjoer sa folle as mooglik is. Taalbelied moatte jo net sjen as “papieren werklikheid” mar as “deistich yn praktyk bringe”.

Bovenstaande kaders geven aanleiding om als gemeente Opsterland actief met taalbeleid aan de slag te gaan.

1.2 Basis voor het nieuwe beleid

Als gemeente vinden we het belangrijk om het nieuwe beleid te baseren op de dagelijkse praktijk en de mensen die daarin wonen en werken. We hebben daarom gesprekken gevoerd: binnen de gemeentelijke organisatie, met inwoners, de gemeenteraad en samenwerkingspartners van de gemeente op het brede terrein van onderwijs, cultuur en zorg. De gesprekken gingen over taal, het belang ervan, omgaan met taal in werk en de organisatie, taal in contact met anderen, de meerwaarde van aandacht voor taal, enzovoort. Daar zijn thema's uitgekomen die de basis vormen van dit beleid. In bijlage 1 vindt u een lijst met organisaties en (groepen) mensen waar een gesprek mee is gevoerd.

1.3 Passend bij Opsterland

Een ander punt dat we van belang vinden is dat dit beleid past bij de gemeente Opsterland, zowel bij de *mienskip* als de gemeentelijke organisatie. Eén ding is duidelijk geworden: dan moet het praktisch zijn. Dat is in de inhoud van deze notitie terug te lezen en ook te zien aan het uitvoeringsprogramma.

Dit beleidsplan begint met een beschrijving van de belangrijkste thema's uit de gesprekken over taal in de dagelijkse praktijk in Opsterland. Daaruit leiden we de wensen en ambitie voor de komende jaren af. Het plan sluit af met een realistisch uitvoeringsprogramma.

2. Beeld van taal in de gemeente Opsterland

Taal is een onderwerp waarover je niet snel uitgesproken raakt. Dat was ook de ervaring in de gesprekken met inwoners van Opsterland, organisaties, medewerkers en bestuurders. Het doel van de groepsgesprekken was om naar elkaar te luisteren, een dialoog te voeren en alle invalshoeken boven water te krijgen. Het ging niet om de discussie of goed en fout. Het doel van de gesprekken met de organisaties was om inzicht te krijgen in hoe zij met taal omgaan en wat zij van de gemeente verwachten of andersom, wat zij voor de gemeente kunnen betekenen.

De gesprekken hebben een breed palet aan meningen, invalshoeken en thema's opgeleverd. Daar bouwen we in dit hoofdstuk het beeld over taal in Opsterland mee op. De volgende thema's bleken leidend: identiteit, taal gaat over mensen en gevoel, 'zoals het uitkomt'-mentaliteit, belang en kansen.

2.1 Identiteit

Taal gaat over identiteit. Dat is wat de Friestalige deelnemers én de import (de term die ze zelf gebruiken) zeggen. Het heeft te maken met eigenheid, met je onderscheiden en erbij horen. Opsterland onderscheidt zich als gemeente met een Friese identiteit vinden de deelnemers. Dat komt voornamelijk door de dorpen waar de mensen over het algemeen Fries spreken. Alleen Beetsterzwaag wordt als een uitzondering gezien.

De deelnemers verbinden taal en identiteit ook direct met geschiedenis, erfgoed en de cultuur, de leefomgeving. Die is belangrijk en moet behouden blijven, bewaard om door te geven aan volgende generaties. Het gevoel dat daarbij hoort is trots.

De partnerorganisaties zijn zich erg bewust van de Friese omgeving waarin ze opereren. Dat zet aan tot denken over beleid en over hoe ze (in welke taal) ze leerlingen, ouders, klanten of publiek het beste kunnen benaderen.

2.2 Taal gaat over mensen en gevoel

Taal gaat over mensen en hun diepste wezen. Taal is communicatie tussen mensen en kan zowel gevoelens uitdrukken als oproepen. "Als het emotioneel wordt schakelen de Friezen zomaar over op het Fries", vertelde een deelnemer over zijn ervaringen. "Dat begryp ik wol", reageerde een andere deelnemer: "Omdat it dy rekket en dan sprekt de taal fan it hert".

Tegelijkertijd voelde de eerste deelnemer zich door dat overschakelen buitengesloten.

Positieve en negatieve gevoelens liggen dicht bij elkaar. Taal is een krachtig middel om te verbinden. Taal kan ervoor zorgen dat je je serieus genomen voelt door de ander, het gevoel dat je ertoe doet. Eén van de Nederlandstalige deelnemers vertelt: "Wanneer ik een paar woorden Fries gebruik, breekt dat meteen het ijs". Aan de andere kant kan het wel of niet gebruiken van een taal kwetsen. Vaak gebeurt dat onbewust, hebben we niet in de gaten wat het gebruik van een taal met de ander doet. Een deelnemer vertelt: "Ik praat Frysk as ik op it gemeentehûs kom. Ik fyn it noflik as dêr yn it Frysk te wurd stien wurdt. As ik dêr net Frysk prate kin omdat de oar my net begrypt of net Frysk prate wol of kin, dan fiel ik my minderwaardich makke".

Door de juiste taal op het juiste moment in te zetten kun je veel winnen en de kwaliteit van de communicatie verbeteren.

2.3 ‘Sa’t it útkomt’-mentaliteit

De gemeentelijke organisatie is meertalig wanneer je naar het mondeling taalgebruik kijkt. Gezien de samenwerkingspartners van de gemeente (gemeenten Oost- en Weststellingwerf) en de ligging van de gemeente (grenzend aan Groningen, Drenthe en de Stellingwerfen) heel logisch. Er wordt in ieder geval Fries, Nederlands en Stellingwerfs gesproken. Informeel en onder elkaar veel Fries. In overleggen heeft het Nederlands de overhand. De begintaal is afhankelijk van de persoon, maar neigt naar het Nederlands. Er wordt veel geschakeld van het Fries naar het Nederlands. Er zijn niet veel gesprekken waarbij de ene persoon Fries en de andere Nederlands spreekt. Bij bellen naar het algemene nummer wordt de telefoon in het Nederlands opgenomen. Het ‘in gesprek’ bandje is ingesproken in het Fries en het Nederlands. Welke taal een bezoeker spreekt met een medewerker hangt af van de taal die de medewerker spreekt.

Schriftelijk is de organisatie eentalig. Stukken worden in het Nederlands geschreven. Alleen bij een Friese brief of mail wordt in het Fries gereageerd. De externe schriftelijke communicatie door de gemeente is in het Nederlands.

Aan de voorkant van het gemeentehuis valt meteen ‘gemeentehuis’ op. Er wapperen vlaggen met een drietalig (Fries, Nederlands, Engels) welkom. Wanneer je naar binnen loopt valt in de hal de dubbeltalige bebording op: receptie/resepsje, toiletten/húskes, balie/baalje. Hetzelfde geldt voor de raadszaal en de spreekkamers. Instructies, meldingen, de informatiemonitor en de aanmeldzuil zijn Nederlandstalig. Soms wordt een kloof ervaren tussen de gemeentelijke organisatie en de Friese identiteit van de Opsterlandse *mienskip*.

2.4 Belang en kansen

Iedereen is positief over het Fries en vindt het belangrijk. Het belang zit in meerdere aspecten, de volgorde is willekeurig:

- het bewaren, in stand houden en doorgeven van de taal
- gelijkwaardigheid van talen
- de kwaliteit van de dienstverlening
- recht doen aan de inwoners van Opsterland
- de meerwaarde van meertaligheid

Inhoudelijk zien de organisaties veel kansen. Er liggen verbanden met thema’s als laaggeletterdheid, dyslexie, taalontwikkeling, kansengelijkheid, cultuur, inburgering en participatie.

Het belang dat de onderwijsorganisaties en de grootste kinderopvangorganisatie hechten aan taal hebben ze verwoord in beleid. De wet verplicht hen daar ook toe. De culturele organisaties hebben geen taalbeleid. Zij handelen vanuit klantvriendelijkheid en proberen aan te sluiten bij de taal die de bezoeker, klant of het publiek gebruikt. Ook de zorgorganisatie heeft geen taalbeleid. Het zit echter in het DNA van het personeel om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de mensen waar ze voor zorgen. Dat geldt ook voor taal.

Het is mooi om te zien dat organisaties bereid zijn om samen te werken. Sterker nog, ze zien samenwerking als de enige manier om het Fries een betere plek te geven en zichtbaar te maken. Ze zetten zich daar graag voor in.

Medewerkers van de gemeente zijn bereid om te leren. Ze zijn zich door de gesprekken bewuster geworden van de rol van taal in hun werk en de meerwaarde die dat heeft voor de dienstverlening.

2.5 Conclusie

Opsterland is een gemeente met een sterke Friese identiteit, geworteld in de dorpen. Een meertalige gemeente, met het Fries als stevige basis. De identiteit en Friestaligheid is niet in dezelfde mate terug te vinden en te horen in de gemeentelijke organisatie. De taalsituatie is daar divers te noemen, zoals het uitkomt, afhankelijk van personen. Dat zou meer uitnodigend en beter kunnen aansluiten bij de taalsituatie van de gemeente. Omdat het om mensen gaat!

Alleen al door samen te praten over taal en naar elkaars ervaringen te luisteren is er bewustzijn en begrip ontstaan. En het inzicht dat standpunten soms dicht bij elkaar liggen dan gedacht. Een goede basis om op een praktische manier met taal aan de slag te gaan.

3. Ambitie voor de komende jaren

Aansluitend op de conclusie uit het vorige hoofdstuk formuleren we hier de ambitie voor de komende vier jaar.

3.1 Basis: dienstverlenende organisatie

De gemeente Opsterland is een dienstverlenende organisatie waar kwaliteit voorop staat. Een organisatie die er is voor de mensen in Opsterland en hen zo goed mogelijk wil bereiken. Dat betekent iets voor de taal die de gemeente spreekt. De taal die medewerkers en bestuurders gebruiken in het contact met de inwoners, maar ook wat je daar als organisatie over uitstraalt.

3.2 Thema: ruimte voor taal

Ruimte voor taal betekent dat elke taal er mag zijn en mag worden gebruikt. En dat talen gelijkwaardig zijn, de ene taal niet belangrijker dan de andere. Ieder mag zijn/haar taal spreken, op voorwaarde dat we elkaar kunnen verstaan. Dat geldt voor inwoners en medewerkers/bestuurders. Ruimte voor taal betekent ook respect voor elkaars taal en je bewust zijn van de gevoelens die (het gebruik van) taal kunnen oproepen.

Letterlijk betekent ruimte voor taal ook dat taal bespreekbaar is: het onderwerp van gesprek in overleg (kan ieder de eigen taal spreken?) of een eerste vraag aan de klant (welke taal spreekt u het liefst?).

Tenslotte heeft ruimte voor taal te maken met de zichtbaarheid van taal. Wanneer je taal om je heen ziet voel je je uitgenodigd en welkom om het te gebruiken. Die zichtbaarheid wordt versterkt door wat de gemeente er in zijn communicatie over uitstraalt, de standpunten die de gemeente erover inneemt en de voorbeeldrol die de gemeente pakt.

3.3 Uitgangspunten

Fries verstaan als basisniveau

In een gemeente waar het Fries zo duidelijk voertaal is, kan het niet anders dat de medewerkers van de gemeente het Fries verstaan. Dat is het basisniveau.

Aansluiten bij de taal van de klant

Aansluiten bij de taal van de klant maakt deel uit van een goede dienstverlening. De ambitie hierin is te streven naar een actieve beheersing van het Fries voor medewerkers met publieksfuncties waar taal in het contact met de klant het verschil kan maken (bijv. het gebiedsteam).

Uitnodigend

Medewerkers die Fries kunnen spreken beginnen een gesprek in het Fries. Dit lijkt tegenstrijdig aan 'ruimte voor taal'. De ervaring is echter dat de voertaal snel Nederlands wordt, ook tussen Friestaligen. Medewerkers die geen Fries spreken geven aan dat de klant Fries kan spreken.

Passend bij Opsterland

Passend bij Opsterland betekent dat de gemeente kiest voor een praktische en creatieve aanpak. Het verschil zit in kleine acties, aanpassingen en gewoon *doen*.

Samen

Iedere medewerker van de gemeente gebruikt taal. Als gemeente ben je daarom ook samen verantwoordelijk voor het taalbeleid en de praktische uitwerking ervan. 'Samen' is nog breder: het gaat om het samen optrekken als gehele *mienskip* van Opsterland. Inwoners, dorpsbelangen, bedrijven en organisaties. Als *mienskip* draag je op die manier samen de taal.

4. Uitvoeringsprogramma

Wat betekent die ambitie in de praktijk? In dit uitvoeringsprogramma is de ambitie vertaald naar actiepunten. Realistisch, behapbaar en betaalbaar.

Gebruik het Fries! (spreken)

- Medewerkers/bestuurders bij de gemeente die Fries kunnen spreken beginnen een gesprek in het Fries;
- Medewerkers van het Publiekscentrum nemen de telefoon in het Fries op (andere medewerkers kunnen dit natuurlijk ook doen);
- Maak taal bespreekbaar: standaard begint ieder overleg met de vraag of ieder zijn/haar taal kan spreken (tot het gewoon wordt om dat te doen);
- Friestalige medewerkers gaan het experiment aan om Fries te blijven spreken met Nederlandstalige collega's (heb het er over, ze geven aan dat ze het leuk vinden en ervan leren!);

Gebruik het Fries! (schrijven)

- Gebruik het Fries in persberichten en werk toe naar een relevante verdeling in Nederlands/Fries;
- Gebruik het Fries op de website en social media. Dat kan speels en creatief;

Leer het Fries!

- Bied medewerkers die Fries willen leren verstaan/spreken/lezen/schrijven een cursus aan;

Nodig uit!

- Medewerkers die het Fries niet spreken maar wel verstaan, nodigen hun (Friestalige) gesprekspartner uit om Fries te spreken;
- De aanmeldzuil: maak de zuil zo dat mensen kunnen aangeven of ze in het Fries of Nederlands willen worden aangesproken;
- Maak in de hal nog meer duidelijk dat mensen Fries en Nederlands kunnen spreken;
- Maak taal bespreekbaar: in team overleggen is taal een punt op de agenda (ervaringen uitwisselingen, wat is er nodig);

Draag het Fries uit!

- Draag als gemeente de identiteit van de gemeente op een enthousiaste manier uit en verbindt dat ook aan de dienstverlening van de gemeente, vertel over wat je belangrijk vindt aan taal en wat je er als gemeente mee doet;
- Maak van taal een vast agendapunt in de overleggen met partnerorganisaties;
- Maak met de onderwijs- en cultuurpartners een ontwikkelagenda voor het Fries om taal te verbinden aan erfgoed, omgeving en kunst/cultuur.

Bijlage 1

Lijst met gevoerde gesprekken

(Voorschools) onderwijs

Kinderwoud – Irene Wajon - pedagoog

Comprix – Sjoerd Bonnema – beleidsmedewerker onderwijs

VCSO – Willem Jongsma - bestuursdirecteur

School Lyndensteijn – Tseard Fabriek - directeur

Burgemeester Harmsma School – Esther Brouwer – teamleider en onderwijskundige

Cultuur

De Skâns – Atty Ekema – directeur-bestuurder

De Bibliotheek Zuidoost Fryslân – Roelov Kuipers - programmamanager

Museum Opsterlân – Hein Sterk – vrijwilliger

It Damshûs – Ittsje Wolthers – bestuurslid en vrijwilliger

De Tropische Kas – Hélène Verzijl – bestuurslid en vrijwilliger

Zorg

ZuidOostZorg – Ingrid Dijkstra – projectleider

Gemeentelijke organisatie

Twee gesprekken met medewerkers (8)

Gesprek met teamleiders (3)

Gesprek met college van B&W

Gesprek met de raad (11)

Inwoners

Gesprek met inwoners (5)